

REMISSVAR

2020-11-30

Dnr: BO 2020-0199

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Betänkandet (SOU 2020:33) Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning

(dnr U2020/03826/GV)

Barnombudsmannen har getts möjlighet att inkomma med ett remissvar på betänkande av utredningen om planering och dimensionering av komvux och gymnasieskola.

Eftersom Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) besvaras remissen endast i de delar betänkandet bedöms ha betydelse för barnets rättigheter enligt konventionen.

Barnombudsmannen har utifrån detta valt att inte kommentera de delar av utredningen som gäller vuxenutbildning.

Barnombudsmannen är på ett övergripande plan positiv till de förslag som läggs fram. Förslagen tar i flera delar sin utgångspunkt i barns rättigheter och vad som bedöms vara bäst för barn är centralt i betänkandet. Barnombudsmannen har inga särskilda invändningar utöver de som nämns i detta yttrande.

Särskilt om kopplingar till rättigheter i barnkonventionen

De frågor som utredningen behandlar aktualiserar många rättigheter i barnkonventionen, bland annat rätten för alla barn att åtnjuta rättigheterna i konventionen utan åtskillnad av något slag (artikel 2), barnets bästa (artikel 3), genomförandeåtgärder (artikel 4), rätten till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6), rätten till delaktighet (artikel 12), barn med funktionsnedsättning (artikel 23) och rätten till utbildning (artikel 28).

Några av dessa artiklar och rättigheter berörs uttryckligen i betänkandet, främst i avsnittet om konsekvenser för gymnasieskolans målgrupper m.m. (avsnitt 8.3). Barnombudsmannen välkomnar detta men anser att det hade varit önskvärt att fler och mer utvecklade kopplingar hade gjorts till barnkonventionen i betänkandets olika delar. Betänkandets rättighetsperspektiv hade då stärkts. Regeringen har i propositionen till inkorporering av barnkonventionen lyft fram att lagstiftaren ska beakta och synliggöra barnkonventionen genom att i förarbeten göra en tydlig koppling till rättigheterna i konventionen som stöd till rättstillämparen.¹

¹ Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, bl.a. sid. 74, 94 och 97.

Särskilt om barns rätt till delaktighet

Enligt artikel 12 i barnkonventionen har barn en rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem och åsikterna ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Att denna rättighet iakttas är en förutsättning för att en bedömning av vad som är barnets bästa i enlighet med artikel 3 i konventionen ska kunna göras.²

Utredningen lyfter på flera sätt fram ungas rätt till delaktighet, vilket Barnombudsmannen välkomnar. Så är fallet till exempel gällande förslag till åtgärder för att utveckla utbildningars innehåll och utformning. Där betonas vikten av att involvera elever och inte bara företrädare för näringsliv samt högre utbildning och exempel på hur detta skett ges (s. 527 och 654). Även i samband med förslaget om att Skolverket årligen ska ta fram regionala beslutsunderlag lyfts vikten av ungas delaktighet fram. Utredning anför i detta sammanhang att det är angeläget att Skolverket hittar former för att fånga upp elevers intressen, förväntningar på utbildningen och planer för hur de ska försörja sig efter utbildningen och att detta kan ske på flera sätt, exempelvis genom enkäter, fokusgrupper och djupintervjuer (s. 527).

Ungas åsikter har vidare inhämtats direkt eller indirekt i delar av utredningens eget arbete – elevorganisationer har varit delaktiga i utredningsarbetet och forskning eller annat underlag där barns röster varit underlag har tagits med. Barnombudsmannen hade dock gärna sett att frågor kring barns delaktighet i utredningsarbetet hade berörts särskilt för varje förslag i betänkandet. Detta för att det ska bli tydligt i vilka delar barn varit delaktiga och i vilka delar så inte skett, och vilka överväganden som har gjorts i respektive del.

6 Förslag om planering och dimensionering

Barnrättsperspektivet är tydligt till exempel när det gäller förslaget till nya principer för planering och dimensionering av gymnasial utbildning. Förslaget innebär att huvudmän får i uppdrag att planera och dimensionera utbildning inte bara utifrån elevers efterfrågan i valsituationen utan även utifrån elevers långsiktiga behov och arbetsmarknadens behov. Barnrättsperspektivet är tydligt även när det gäller utredningens förslag om att elever ska få saklig och objektiv information om vad utbildningar leder till och vad elever vanligtvis gör efter utbildningarna, för att underlätta inför utbildningsval och balansera den ibland missvisande marknadsföring som finns idag. Som framgår i betänkandet har elevers val av utbildning stor betydelse för sannolikheten att de ska ta examen, etablera sig på arbetsmarknaden och påbörja högre studier. Denna betydelse är ännu större för elever med relativt låga betyg från grundskolan. Samtidigt konstateras brister i den information som blivande elever har tillgång till och detta drabbar särskilt elever med relativt svaga studiemeriter.

Rätten till utbildning och andra därtill kopplade rättigheter kan komma att stärkas genom nämnda åtgärder, för elever i allmänhet och i synnerhet för elever med svagare förutsättningar utifrån familjebakgrund och socioekonomiska resurser. Detta är i linje med bland annat artiklarna 2, 3, 6 och 28 i barnkonventionen. Vidare är objektiv och saklig information till barn och föräldrar vid val inför gymnasiet i enlighet med exempelvis artiklarna 2, 12 och 18 i konventionen. Barnombudsmannen vill dock i sammanhanget, liksom utredningen, framhålla

² Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009) Barnets rätt att bli hörd, p. 70-74 och Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa, p. 43.

vikten av en utvecklad studie- och yrkesvägledningen för att elever ska ha tillräcklig kompetens att göra val utifrån tillgänglig information.

7 Förslag om finansiering och resursfördelning i gymnasieskolan

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning att åtgärder behöver vidtas för att mildra skolegregationen och för att resursfördelningen i högre grad ska ta hänsyn till elevers förutsättningar och behov. Det är utifrån bland annat artikel 2 och 28 i barnkonventionen angeläget att likvärdigheten ökar och att elever tillförsäkras det stöd de har rätt till för att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Barnombudsmannen är även positiv till att åtgärder vidtas för att systemet med studiebidrag till eget boende ska bli enklare, tydligare och mer likvärdigt. Detta är i enlighet med flera artiklar i konventionen, bland annat artiklarna 2 och 28.

Ett av utredningens förslag är att huvudmännen för gymnasieskolan aktivt ska verka för en allsidig sammansättning av elever vid alla skolenheter, i syfte att lokalisering av skolor och vilka utbildningar som ska erbjudas på olika skolor kan användas för att minska segregationen. Barnombudsmannen är positiv till detta men vill samtidigt betona vikten av att överväga ytterligare åtgärder för att syftet med förslaget ska uppnås.

Barnombudsmannen vill avslutningsvis lyfta, bland annat utifrån artiklarna 2, 23 och 28 i barnkonventionen, att det för vissa förslag hade varit önskvärt med ytterligare överväganden kopplat till gymnasiesärskolan.

Föredragande har varit juristen Tove Björnheden.

Elisabeth Dahlin
barnombudsman